वृत्तिश्च पूर्वोक्ताश्चामयाः स्मृताः ॥३॥ 5. Atháto *dravadravyavijnániyam* a. v. जीवनं तर्पणं हृद्यं ह्लादि बुद्धिप्रबोधनं । तन्वव्यक्तरसं मृष्टं शीतं लघ्वमृतोपमं ॥१॥ गंगांबु नभसो भ्रष्टं स्पृष्टं त्वर्केंदुमारुतैः । हिताहितत्वे तद्भूयो देशकालावपेक्षते ॥२॥ येनाभिवृष्टममलं शाल्यन्नं राजते स्थितं । अक्लिन्नमविवर्णं वा तत्तोयं गांगमन्यथा ॥३॥ सामुद्रं तत्र पातव्यं मासादाश्वयुजाद्दिना । ऐंद्रमंबु सुपात्रस्थमविपन्नं सदा पिबेत् ॥४॥ 6 (fol. 17[a]). Atháto *'nnasvarúpavijnániyam* a. v. रक्तो महान्सकलमस्तूर्णकः शकुनाहृतः[1] । सारामुखो दीर्घशूको रोध्रशूकः सुगंधिकः ॥१॥ पतंगास्तपनीयाश्च ये चान्ये शालयः शुभाः । स्वादुपाकरसाः स्निग्धा वृष्या बद्धाल्पवर्चसः ॥२॥ 7. Atháto *'nnarakshávijnániyam* a. v. राजा राजगृहासन्ने प्राणाचार्यं निवेशयेत् । सर्वदा संभवत्येवं सर्वत्र प्रतिजागृविः ॥१॥ अन्नपानं विषाद्रक्षेद्विशेषेण महीपतेः । योगक्षेमौ तदायत्तौ धर्माद्यास्तन्निबंधनाः ॥२॥ ओदनो विषवान्सांद्रो यात्यविस्राव्यतामिव । चिरेण पच्यते पक्तो भवेत्पर्युषितोपमः ॥३॥ 8. Atháto *mátráśitíyam* a. v. मात्राशी सर्वकालं स्यान्मात्रा ह्यग्नेः प्रवर्तिका । मात्रां द्रव्याण्यपेक्षंते गुरूण्यपि लघून्यपि ॥१॥ गुरूणामर्धसौहित्यं लघूनां नातितृप्तता । मात्रा प्रमाणं निर्दिष्टं सुखं यावद्विजीर्यति ॥२॥ भोजनं हीनमात्रं तु न बलोपचयौजसे । सर्वेषां वातरोगाणां हेतुतां च प्रपद्यते ॥३॥ अतिमात्रं पुनः सर्वानाशु दोषान्प्रकोपयेत् । पीड्यमाना हि वाताद्या युगपन्नेन कोपिताः ॥४॥ आमेनान्नेन दुष्टेन तदेवाविश्य कुर्वते । विष्टंभयंतोऽलसकं व्यावयंतो विसूचिकां ॥५॥ 9. Atháto *dravyádivijnániyam* a. v. द्रव्यमेव रसादीनां श्रेष्ठं ते हि तदाश्रयाः । पंचभूतात्मकं तत्तु ह्यग्नामधिष्ठाय जायते ॥१॥ अंबुयोन्यग्निपवननभसां समवायतः । तन्निर्वृत्तिविशेषश्च व्यपदेशश्च भूयसा ॥२॥ तस्मान्नैकरसं द्रव्यं भूतसंघातसंभवात् । नैकदोषास्ततो रोगास्तत्र व्यक्तो रसः स्मृतः ॥३॥ अव्यक्तोऽनुरसः ॥ 10. Atháto *rasabhedíyam* a. v. ह्यांभोग्निह्यांबुतेजःखवायुग्न्यनिलगोनिलैः । द्वयोल्बणैः क्रमाद्भूतैर्मधुरादिरसोद्भवः ॥१॥ तेषां विद्याद्रसं स्वादुं यो वक्त्रमुपलिंपति (anulimpati Aruṇad.) । आस्वाद्यमानो देहस्य ह्लादनोऽक्षप्रसादनः ॥२॥ प्रियः पिपीलिकादीनाम्, अम्लः क्षालयते मुखं । हर्षणो रोमदंतानामक्षिभ्रुवनिकोचनः ॥३॥ लवणः स्यंदयत्यास्यं कपोलगलदाहकृत् । तिक्तो विशदयत्यास्यं रसनां (Schol. rasanam) प्रतिहंति च । उद्वेजयति जिह्वाग्रं कुर्वंश्चिमिचिमां कटुः ॥४॥ स्रावयत्यक्षिनासास्यं कपोलौ दहतीव च । कषायो जडयेज्जिह्वां कंठस्रोतोविबंधकृत् ॥५॥ 11 (fol. 36[a]). Atháto *doshádivijnániyam* a. v. दोषधातुमला मूलं सदा देहस्य, तं *chalaḥ* । उत्साहोच्छ्वासनिःश्वासचेष्टावेगप्रवर्तनैः ॥१॥ सम्यग्गत्या च धातूनामक्षाणां पाटवेन च । अनुगृह्णात्यविकृतः *pittam* पक्त्यूष्मदर्शनैः ॥२॥ क्षुत्तृड्रुचिप्रभामेधाधीशौर्यतनुमार्दवैः । *śleshmá* स्थिरत्वस्निग्धत्वसंधिबंधक्षमादिभिः ॥३॥ प्रीणनं जीवनं लेपः स्नेहो धारणपूरणे । गर्भोत्पादश्च धातूनां श्रेष्ठं कर्म क्रमात्स्मृतं ॥४॥ 12. Atháto *doshabhedíyam* a. v. पक्वाशयकटीसक्थिश्रोत्रास्थिस्पर्शनेंद्रियं । स्थानं *vátasya* तत्रापि पक्वाधानं विशेषतः ॥१॥ नाभिरामाशयः स्वेदो लसीका रुधिरं रसः । दृक् स्पर्शनं च *pittasya* नाभिरत्र विशेषतः ॥२॥ उरःकंठशिरःक्लोमपर्वाण्यामाशयो रसः । मेदो घ्राणं च जिह्वा च *kaphasya* सुतरामुरः ॥३॥ 13. Atháto *doshopakramaṇíyam* a. v. वातस्योपक्रमः स्नेहः स्वेदः संशोधनं मृदु । स्वाद्वम्ललवणोष्णानि भोज्यान्यभ्यंगमर्दनं ॥१॥ वेष्टनं त्रासनं सेको मद्यं पैष्टिकगौडिकं । स्निग्धोष्णा वस्तयो वस्तिनियमः सुखशीलता ॥२॥ दीपनैः पाचनैः सिद्धाः स्नेहाश्चानेकयोनयः । विशेषान्मेध्यपिशितरसस्तैलानुवासनं ॥३॥ 14. Atháto *dvividhopakramaṇíyam* a. v. उपक्रम्यस्य हि द्वित्वाद्विधैवोपक्रमो मतः । एकः संतर्पणस्तत्र द्वितीयश्चापतर्पणः ॥१॥ बृंहणो लंघनश्चेति तत्पर्यायावुदाहृतौ । बृंहणं यद्बृहत्त्वाय लंघनं लाघवाय यत् ॥२॥ 15. Athátaḥ *ṣodhanádigaṇíyam* a. v. मदनमधुकलंबानिंबविंबीविशालात्रपुसकुटजमूर्वादेवदालीकृमिघ्नं । विदुलदहनचित्राः कोशवत्यौ करंजः कणलवणवचैलाः सर्षपाश्छर्दनानि ॥१॥ 16 (fol. 49[b]). Athátaḥ *snehavidhim* a. v. गुरुशीतसरस्निग्धमंदसूक्ष्ममृदुद्रवं । औषधं स्नेहनं प्रायो विपरीतं विरूक्षणं ॥१॥ सर्पिर्मज्जा वसा तैलं स्नेहेषु प्रवरं मतं । तत्रापि चोत्तमं सर्पिः संस्कारस्यानुवर्तनात् ॥२॥ माधुर्यादविदाहित्वाज्जन्माद्येव च शीलनात् । पित्तघ्नास्ते यथापूर्वमितरघ्ना यथोत्तरं ॥३॥ 17. Athátaḥ *svedavidhim* a. v. स्वेदस्तापोपनाहोष्मद्रवभेदाच्चतुर्विधः । तापोऽग्नितप्तवसनकालहस्ततलादिभिः ॥१॥ उपनाहो वचाकिण्वशताह्वादेवदारुभिः । धान्यैः समस्तैर्गंधैश्च रास्नैरंडजटामिषैः ॥२॥ 18. Atháto *vamanavirechanavidhim* a. v. कफे विदध्याद्वमनं संयोगे वा कफोल्बणे । तद्वद्विरेचनं पित्ते, विशेषेण तु वामयेत् ॥१॥ नवज्वरातिसाराधःपित्तासृग्राजयक्ष्मिणः । कुष्ठमेहापचीग्रंथिश्लीपदोन्मादकासिनः ॥२॥ श्वासहृल्लासवीसर्पस्तन्यदोषोर्ध्वरोगिणः ॥ 19. Atháto *vastividhim* a. v. वातोल्बणेषु दोषेषु वाते वा वस्तिरिष्यते । उपक्रमाणां सर्वेषां सोऽग्रणीस्त्रिविधश्च सः ॥१॥ niruho, 'nvásanaṃ, vastir uttaras. तेन साधयेत् । गुल्मानाहखुडश्लीहशुद्धातीसारशूलिनः ॥२॥ जीर्णज्वरप्रतिश्यायशुक्रानिलमलग्रहान् । वर्ध्माश्मरीरजोनाशान्दारुणांश्चानिलामयान् ॥३॥ 20. Atháto *nasyavidhim* a. v. ऊर्ध्वजत्रुविकारेषु विशेषान्नस्यमिष्यते । नासा हि शिरसो द्वारं तेन तद्व्याप्य हंति तान् ॥१॥ 21 (fol. 63[a]). Atháto *dhúmapánavidhim* a. v. जत्रूर्ध्वकफवातोत्थविकाराणामजन्मने । उच्छेदाय च जातानां पिबेद्धूमं सदात्मवान् ॥१॥ स्निग्धो मध्यः स तीक्ष्णश्च वाते वातकफे कफे । योज्यो न पित्तरक्तार्तिविरिक्तोदरमेहिषु ॥२॥ तिमिरोर्ध्वानिलाध्मानरोहिणीदत्तवस्तिषु । मत्स्यमद्यदधिक्षीरक्षौद्रस्नेहविषाशिषु ॥३॥ 22. Atháto *gaṇḍúshádividhim* a. v. चतुःप्रकारो गंडूषः स्निग्धः शमनशोधनौ । रोपणश्च त्रयस्तत्र क्रमाद्योज्याश्चलादिषु ॥१॥ 23. Atháta *áśchyotanánjanavidhim* a. v. सर्वेषामक्षिरोगाणामादावाश्च्योतनं हितं । रुक्तोदकंडूघर्षाश्रुदाहरागनिबर्हणं ॥१॥ उष्णं वाते कफे क्षोणं तच्छीतं

---

[1] Schol. शकुनाहृतो यो मगधेषु बुद्धोत्पादकाले उत्तरकुरुभ्यो हंसैरानीतो मृगारिमात्रा वैशाखाख्यया वापितो विस्तरं गतः । सारामुखः कृष्णशूकः ॥